

כבני מערבא שהיו מברכים "לשמור חוקיו" בשעת הסרתן מפני שסוברין לילה לאו זמן תפילין הוא ודורשים אותו מ"ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה" – ימים ולא לילות. ואנן קיי"ל לילה זמן תפילין הוא, הילכך אין לברך אפילו כשיסירם בלילה, ואפילו בערב שבת ביה"ש שצריך להסירם – אין לברך, שמה שצריך אז להסירם – לא מ"ושמרת" אנו לומדים אותו אלא משום דכתיב בהן "והיה לך לאות" ושבת ויו"ט אין צריכין אות. הילכך אין לברך כלל. וראיתי כתוב ע"ש רב האי גאון שהרשות בידו לברך אם ירצה, ואני תמה דודאי כיון שאינו חייב לברך – אם יברך הוי ברכה לבטלה. עכ"ל הטור. הרי שהבין כדעת התוס' ואביו הרא"ש, וכ"כ הבית יוסף שם, ועע"ש שהאריך, ובין היתר דן אם יש איסור להניח תפילין בשבת ויו"ט או שרק אין צורך, וכן תירץ את קושיית הטור על רב האי גאון בכמה אופנים [ע"ש ומהם נוכל ללמוד כמה כללים לגבי הכלל של 'ספק ברכות להקל']. וע"ש בב"ח ובחידושי הגהות. ועי' בשו"ע שם ובנו"כ, ובפתחי נדה ומהר"ץ חיות בסוגיין. ואכמ"ל.

כתבו אחרונים שראוי לעשות זכר לבני מערבא ולומר בחליצת התפילין את הפסוק "ויאמר אם שמוע תשמע לקול...ושמרת כל חוקיו..." (כף החיים שם ס"ק א בשם מהר"ח פלאגי ברוח חיים שם ס"ק ג ובנו ביפה ללב שם ס"ק א, ושכ"כ מהר"א פאפו בחדו"א לאלפים סי' כה סעי' ג). ובערוך השלחן (שם סעי' ג) כתב: יש שנהגו כשמגיעים ב"ובא לציון" ל"יהי רצון...שנשמור חוקיך" מסלקים הרצועה מעל האצבע, לזכר ברכת "לשמור חוקיו" של בני מערבא. ואיני יודע אם כדאי לעשות כן כיון דלא קיי"ל כבני מערבא. ועוד שגם בני מערבא לא היו מברכים רק אם חלצום לעת ערב [א"ה: וזה קשה גם על האחרונים הנ"ל שבכה"ח]. אמנם אכן אין איזה חשש בזה, ומ"מ לא ידעתי אם יש לעשות זכר למאי דלא קיי"ל לדינא. וצ"ע. עכ"ד.

דף נב

'שמא ... ונתחלפה לך בין איוב לאויב' – לכאורה צריך להבין, דודאי אינו כפשוטו דיחשוב שיכולים לבלבל אותיות בשמים ולדון אותו לחינם! ויש לכאר בכמה אופנים; א. אותיות שמו של אדם כסדרן הם מדת הרחמים, ובבלבול אותיות זה מדת הדין, "רוח סערה" הם הקליפות מדת הדין, על זה אמר איוב שמא שליחי מדת הדין הסיתוך להפוך לי מדת הרחמים למדת הדין (ערוך לנר, עע"ש).

ב. איוב היה גלגול תרח, וחשש שהחליפו 'איוב' ל'אויב' דהיינו שדוהו כתרח שהיה עובד עבו"ז (מראית העין).

ג. עפ"מ ש"כ האר"י (בשער הפסוקים פר' בשלח) שנרמז עונשו של איוב בצרעת בפסוק "תרעץ אויב" – 'תרעץ' לשון צרעת. וכן נרמז איוב בפסוק "אמר אויב ארדוף אשיג אחלק שלל" וגו' שיעץ איוב לפרעה לישלוט בישראל בגופם ובממונם בלי לגעת בנפשם, [דלא כהמדרש שאיוב שתק], ועל זה ג"כ הגיע לו עונש בגופו וממונו בלי לגעת בנפשו. וזה מה שאמר איוב להקב"ה שהעניש אותו ע"י שהחליף את שמו מ'איוב' ל'אויב' ופירש "תרעץ אויב" שתהיה לו צרעת, אבל באמת הגיע לו בגלל שהוא החליף את שמו עצמו באומרו "ארדוף אשיג אחלק שלל" (בן יהוידע בבא בתרא טז ע"א).

ד. איוב חשב שכשעלתה נשמתו בלילה ליתן דין וחשבון לפני הקב"ה, בלבד השטן והחזירו בגופו נשמת רשע – אויב (בן יהוידע בסוגיין).

ה. עי' חידושי אגדות למהר"ל מפראג (בבא בתרא שם).

ע"ב **בן שלקות אומר** – אינו נזכר עוד בשום מקום, וגם רבי עקיבא אומר להלן **בן שלקות** אינו מכיר, ואולי אין זה שמו אלא משום שאמר הלכה אחת בענין שלקות (אולי זו שבמעשרות פ"א מ"ה) – נתכנה **בן שלקות** (הר"ר מרגליות בספרו נצוצי אור ובספרו 'לחקר שמות וכינויים בתלמוד' עמוד יא, וע"ע ערוך לנר).

שתי שערות ... והאמורות בכל מקום – פרש"י: **בתינוק ובתינוקת**. וכן פי' הרע"ב. ולכאורה יש לומר גם דכולל תגלחת נזיר ומצורע (משנה אחרונה, וע"ש שהאריך) והשחתת הפאות והזקן (מהר"ץ חיות, ע"ש ובשו"ת נודע ביהודה ח"ב יו"ד סי' פ, ושו"ת חתם סופר או"ח סי' קנד). וכן דייק לשון הרמב"ם (פ"ב מהל' אישות הט"ו) שכתב: **האמורות בבן ובבת ובכל מקום** – עם ו' החיבור (כ"ה במהד' פרנקל, וצינו ב'שינויי נוסחאות' שעל הדף שם דכ"ה בכתבי יד ובדפוסים ישנים ובסמ"ג [וכן ראיתי בדפוס רומי שנת ר"מ], אמנם במגיד משנה לפנינו וברמב"ם דפוס הרגיל אין אות ו', אלא: **בבן ובת בכל מקום**. וע"ע ב'ליקוט שינויי נוסחאות' ששם בסוף הספר), מבואר דיש עוד מקומות חוץ מבן ובת. וכ"ה במאירי כאן בביאור המשנה להדיא: וכן שתי שערות האמורות בתינוק ובתינוקת, וכן האמורות בכל מקום, ולא תווי נזיר וכו'. עכ"ל. ועי' בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' קנד) וערוך לנר ומי נדה בסוגיין.

לכוף ראשן לעיקרן... לקרוץ בציפורן... ניטלות בזוג... הלכה כדברי כולן להחמיר – להחמיר לשני הצדדים. השיעור הקטן ביותר – י"א שהוא **לקרוץ בציפורן** (רש"י, הברטנורא במשנתנו, משמעות הרא"ש, משמעות הר"ן ספ"ג דיבמות בשם הר"ף [ומה שמחק בחידושי אנשי שם שמסביב לר"ף (יבמות סו"פ ב"ש) ברש"י, וגרס בו כמו שיטת הרמב"ם – יחידאה הוא נגד כל המפרשים דכתבו שרש"י פליג בזה על הרמב"ם, ואין שומעין להגהה חדשה וגדולה כולי האי (פתחי נדה)], וי"א שהוא **ניטלות בזוג** (רמב"ם הל' אישות פ"ב הט"ז, הל' פרה אדומה פ"א ה"ד, הל' טומאת צרעת פ"ב ה"א ופ"ח הל' ה-ו שם, משמעות הברטנורא פ"ד דנגעים מ"ד, הכרעת התוס' יו"ט במשנתנו). והשיעור הגדול ביותר – י"א שהוא **לכוף ראשן לעיקרן** (רמב"ם שם ושם, תוס' יו"ט במשנתנו, משמעות הר"ן ספ"ג דיבמות בשם הר"ף), וי"א שהוא **ניטלות בזוג** (רש"י לפי גירסא אחת, אך הרש"ל כתב דלא גרסינן לה, שכל המחברים כתבו שהשיעור הגדול הוא **לכוף ראשן לעיקרן**, ורש"י רק כותב דשיעור **ניטלות בזוג** הוא גדול יותר משיעור **לקרוץ בציפורן** [לשיטתו], וכ"מ בברטנורא במשנתנו). ויש מי שאומר שלכו"ע יש שיעור אחד שהוא **לכוף ראשן לעיקרן**, ובו עצמו נחלקו בשני שיעורים **לקרוץ בציפורן** ו'**ניטלות בזוג**' ובשני שיעורים אלו אזלינן לחומרא (מעדני יו"ט, ומר ניהו המחבר תוס' יו"ט וחזר בו מפירושו הנ"ל שם, אבל המשנה למלך על הרמב"ם שם ושם האריך לחלוק על דבריו וכתב 'לא שרירין ולא קיימין' ופירש כפשט המחלוקת דלעיל, וכמש"כ התוס' יו"ט דידיה. ועי' טוש"ע (אהע"ז סי' קנה סעי' יח) וב"ח וט"ז ושאר נו"כ שם, ובאחרונים שצינו בספר המפתח שבסוף הרמב"ם מהד' פרנקל שם ושם), ואכמ"ל.

דף נג

ידיה בעיניה כל בין השמשות' – אולי נלקח המושג מדלעיל (יג ע"א, מג ע"א) 'נותן אצבע בין עיניו, ע"ש ודו"ק (יד אליהו).

צורי סייני בפרק שש / מאלפני חיים להתאושש / המלבישני בגדי שש / לבל אתבושש